

<https://doi.org/10.59546/18290744-2023.4-9-69>

ՄԵԼԻԿ ՄԵԼԻԿՅԱՆ
ՀՀ Վճարելի դատարանի աշխատակազմի
իրավական փորձաքննությունների ծառայության
գլխավոր մասնագետի պաշտոնակատար,
ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի քրեական իրավունքի ամբիոնի հայցորդ

MELIK MELIKYAN
*Acting Chief Expert of the Legal Expertise Service
of the Cassation Court of Republic of Armenia,
Applicant of the Department of Criminal Law
YSU Faculty of Law*

МЕЛИК МЕЛИКЯН
*И.о. главного эксперта службы правовой экспертизы
аппарата Кассационного суда Республики Армения,
Соискатель кафедры уголовного права
Юридического факультета ЕГУ*

ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ՊՐՈՎՈԿԱՑԻԱՅԻ ՕԲՅԵԿՏԻՎ ՀԱՏԿԱՆԻՇՆԵՐԸ

OBJECTIVE CHARACTERISTICS OF THE PROVOCATION OF THE CRIME

ОБЪЕКТИВНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОВОКАЦИИ ПРЕСТУПЛЕНИЯ

Ներածություն

Քրեական իրավունքում հանցագործության պրովոկացիայի՝ որպես երևույթի բացահայտման, ինչպես նաև այն որպես հանցակազմ դիտարկելու հնարավորության նպատակներով անհրաժեշտություն է առաջանում ուսումնասիրել դրա կառուցվածքային առանձին հատկանիշները:

Նյութական և դատավարական իրավունքի աղբյուրներում առկա տարակերպ մոտեցումների պայմաններում առաջ են գալիս իրար հակասող այնպիսի մոտեցումներ, որոնք պահանջում ու այդ շրջանակում արդիական են դարձնում համապատասխան խորքային ուսումնասիրության անցկացումը, որն արդեն ձևավորված որոշակի հայեցակետերի հետ մեկտեղ հիմք է նոր՝ գիտականորեն հիմնավորված թեզերի առաջ քաշման համար:

Հիմնական հետազոտություն

Տեսական մեկնաբանությունների, արտասահմանյան փորձի և դատական պրակտիկայի համակարգային վերլուծությամբ, արդեն փաստվել է, որ հանցագործության պրովոկացիան կարելի է բնորոշել որպես մի անձի կողմից մյուս անձի դեմ ուղղված ներգործություն, որն ուղեկցվում է վերջինիս համար քողարկված մեթոդների կիրառմամբ և նպատակ է հետապնդում նրան մղելու հանցանքի կատարման՝ վերջինիս համար քրեական պատասխանատվության նախահիմքեր կամ այլ բացասական հետևանքներ առաջացնելու նպատակով¹:

Հետազոտման առարկա դարձնելով հանցագործության պրովոկացիայի հատկանիշները՝ առաջին հերթին անհրաժեշտ է անդրադառնալ այն հասարակական հարաբերությունների շրջանակին, որոնց վնաս է հասցվում հանցագործության պրովոկացիայով: Անհրաժեշտ է ընդգծել, որ հանցագործության պրովոկացիան քողարկված մեթոդների ամբողջություն է, որի գործադրմամբ պրովոկատորն իմիտացիա է ստեղծում, թե նա հանդիսանում է հանցագործության զոհ կամ առնվազն փորձում է թաքցնել իր իրական դերակատարությունը, մինչդեռ իր ներգործությունը հանգեցնում է մյուս անձի կողմից հանցագործության կատարման և այդպիսով խեղաթյուրվում է օբյեկտիվ իրականությունը, ինչն էլ հանգեցնում է արդարադատության շահի ոտնահարման:

Այս մասին ուղղակիորեն վկայում է նաև այն պարզ ճշմարտությունը, որ հանցագործության պրովոկացիայի մասնավոր դրսևորումները, ինչպես 2003 թվականի ապրիլի 18-ին ընդունված և 2022 թվականի հուլիսի 1-ից ուժը կորցրած ՀՀ քրեական օրենսգրքի 350-րդ (Կաշառքի կամ առևտրային կաշառքի պրովոկացիան)², այնպես էլ 2021 թվականի մայիսի 5-ին ընդունված՝ գործող օրենսգրքի 477-րդ հոդվածում (Կաշառքի կամ մասնավոր ոլորտում կաշառքի պրովոկացիան)³ ամրագրված են արդարադատության շուրջ ձևավորվող հարաբերությունների դեմ ուղղված հանցագործությունների գլխում, ինչպիսի մոտեցում է դրսևորված նաև Ռուսաստանի Դաշնության քրեական օրենսգրքի 304-րդ հոդվածով⁴:

Հարկ է նշել, որ հանցագործությունների որակման, դրանց տեսակային օբյեկտը որոշելու և քրեական օրենսգրքի Հատուկ մասի համապատասխան գլխում տեղորոշելու հարցում վճռական նշանակություն ունի հիմնական անմիջական օբյեկտը:

Հանցագործության պրովոկացիայի կարգավորումների վերաբերյալ քրեական իրավունքի ընդհանուր մասում տեղ գտած արտասահմանյան մի շարք երկրների առանձին կարգավորումների⁵ համակարգային վերլուծությունից, հետևում է, որ հանցագործության պրովոկացիայի արդյունքում հասցված սահմանները բնավ չեն սահմանափակվում արդարադատության շահով ու դրա արդյունքում հնարավոր են դեպքեր, երբ կարող է վտանգվել անգամ մարդու կյանքը կամ առողջությունը, թեև ամեն դեպքում պետք է ելակետ համարել՝ ոտնձգող անձի կողմից իր համար ցանկալի իրավիճակով հանգամանքները դասավորելու նպատակով

¹ Տե՛ս Մ. Մելիքյան, «Հանցագործության պրովոկացիայի բնորոշումը քրեական իրավունքում», «Օրենքի պատվար» գիտամեթոդաբանական ամսագիր, № 15, 2023 թ. մարտ, էջեր 88-100:

² Տե՛ս <https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=159328/> (10.09.2023թ.):

³ Տե՛ս <https://www.arlis.am/> (10.09.2023թ.):

⁴ Տե՛ս https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/ (10.09.2023թ.):

⁵ Տե՛ս Իսպանիայի քրեական օրենսգրքի 21-րդ հոդված (https://www.mjjusticia.gob.es/es/AreaTematica/DocumentacionPublicaciones/Documents/Criminal_Code_2016.pdf (10.09.2023թ.)), Էկվադորի քրեական օրենսգրքի 33-րդ հոդված (<https://www.global-regulation.com/translation/ecuador/3349985/comprehensive-criminal-code.html>), Արգենտինայի քրեական օրենսգրքի 34-րդ հոդված (10.09.2023թ.) (ս <http://observatoriolegislativocele.com/en/Criminal-Code-of-the-Argentine-Republic-Law-11179/>), Ուզբեկստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 37-րդ հոդված (<https://lex.uz/mobileact/111457> (10.09.2023թ.):

որոշակի այնպիսի իրավիճակի ստեղծումը, որով խաթարվում է իրականությունը և վնասվում է արդարադատության օրինական շահը:

Այս մասով հատկանշական է նաև 2021 թվականի մայիսի 5-ին ընդունված և գործող ՀՀ քրեական օրենսգրքով՝ պրովոկացիայի վերաբերյալ ստորև ներկայացվող այն նորամուծությունները, որոնք թեև վերաբերվելով քրեական օրենսգրքի Ընդհանուր մասին՝ ուղղակիորեն շաղկապվում են հանցագործության պրովոկացիայի արդյունքում ոտնձգության ենթարկվող օբյեկտին:

Այսպես, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 7-րդ մասի համաձայն՝ անհրաժեշտ պաշտպանության վիճակը բացակայում է, եթե տեղի է ունեցել անհրաժեշտ պաշտպանության սադրում, այսինքն՝ երբ անձին վնաս պատճառելու նպատակով պաշտպանվողը նրան դրդել է հակաիրավական ոտնձգություն կատարելու:

Նույն օրենսգրքի 34-րդ հոդվածի 6-րդ մասով ամրագրվել է, որ ծայրահեղ անհրաժեշտության վիճակը բացակայում է, եթե տեղի է ունեցել ծայրահեղ անհրաժեշտության սադրում, այսինքն՝ երբ օրենքով պաշտպանվող շահերին վնաս պատճառելու նպատակով անձն իր արարքով վտանգ է ստեղծել օրենքով պաշտպանվող այլ շահերի համար, այնուհետև վնաս պատճառել օրենքով պաշտպանվող շահերին՝ իբրև թե ծայրահեղ անհրաժեշտության վիճակում գտնվելով:

Վերը նշյալ իրավադրույթների նախատեսմամբ փաստորեն ստացվում է, որ անձն անհրաժեշտ պաշտպանության իրավիճակի «սքողմամբ» իրականում միտված է լինում հասցված վնասը «լեգիտիմացնել» քրեական պատասխանատվությունը բացառող՝ այն է անհրաժեշտ պաշտպանության իրավիճակի «մոդելավորմամբ»՝ անմիջականորեն վնասելով քրեական օրենքով պաշտպանվող այլ օբյեկտներ:

Ինչ վերաբերում է հանցագործության պրովոկացիայի մասնավոր դրսևորումներից կաշառքի պրովոկացիային, ապա ելնելով հանցավորի նպատակներից՝ այն է՝ արհեստական ապացույցներ ստեղծելու և քրեական հետապնդման նախահիմքեր առաջացնելու՝ հանցավորի դիտավորությունից, հնարավոր է պնդել, որ դրանով ոտնձգություն է իրականացվում արդարադատության շահին: Մինչդեռ հարկ է նկատել, որ ինչպես, օրինակ, ՌԴ քրեական օրենսգրքի 304-րդ հոդվածում, այնպես էլ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 477-րդ հոդվածի դիսպոզիցիայում, տվյալ հանցատեսակի նպատակ է համարվում նաև շանտաժը, ինչն ուղղակիորեն ոտնձգում է մարդու անձնական իրավունքներին և ազատությանը:

Մասնավորապես, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 13-րդ կետի համաձայն՝ շանտաժ հասկացությունը սահմանված է որպես՝ անձի կամ նրա մերձավոր ազգականի կամ մերձավորի կամ անձի դաստիարակության, խնամքի կամ հսկողության տակ գտնվողի մասին արատավորող կամ նշված անձանց իրավունքներին կամ օրինական շահերին վնաս պատճառող կամ անձի համար անցանկալի տեղեկություններ հրապարակելու կամ իրավունքներից, ազատություններից զրկելու կամ դրանք սահմանափակելու սպառնալիք, ինչից հետևում է, որ այն դուրս է արդարադատության ոլորտը կարգավորող հարաբերությունների շրջանակից:

Այս մասով ռուսական տեսությունում կարծիք է արտահայտվել այն մասին, որ կաշառքի պրովոկացիայի վերաբերյալ ՌԴ քրեական օրենսգրքի 304-րդ հոդվածում գետեղված՝ շանտաժի նպատակը ոտնձգություն է անձի իրավունքներին և ազատություններին, այլ ոչ արդարադատություն իրականացնող ու նրանց աջակցող մարմինների խնդիրների և նպատակների իրականացման գործում օրենքով կարգավորվող գործունեությանը⁶:

⁶ Shtu Babych C.A., Провокация взятки либо коммерческого подкупа: уголовно-правовые и криминологические

Պետք է փաստել, որ նման մոտեցումն արդարացված չէ, քանզի ամեն դեպքում, պրովակատորն արհեստականորեն ստեղծում է քրեական պատասխանատվության ենթարկելու նախահիմքեր և նման պարագայում անձնական իրավունքներն ու օրինական շահերը դառնում են պարտադիր լրացուցիչ օբյեկտ և, միաժամանակ հնարավոր այնպիսի իրավիճակում, երբ շանտաժի պայմանները չիրականացնելու դեպքում՝ պրովակատորն իրավապահ մարմիններին հաղորդում է ներկայացնում կաշառքի վերաբերյալ, տվյալ մարմիններն արդեն իսկ գործ են ունենում պրովակատորի «սցենարով» մշակված իրավիճակի հետ, ինչն ուղղակիորեն վնասում և հավելյալ ջանքեր է պահանջում նշված մարմինների համար՝ համապատասխան քննություն իրականացնելիս:

Ներպետական⁷ և արտասահմանյան⁸ մի շարք իրավակարգավորումների լայն մեկնաբանման արդյունքում պրովոկացիայի հատկանիշները կարող են տարածվել նաև խաղաղության ու մարդկության անվտանգության դեմ ուղղված հանցագործությունների շրջանակներում: Մասնավորապես՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 152-րդ հոդվածով նախատեսված միջազգային ահաբեկչության իրականացման հանցատեսակի օբյեկտի և հանցագործության պրովոկացիայի օբյեկտի հարաբերակցմանը, ապա պետք է նշել, որ դրանով, ինչպես արդեն նշվեց, ի տարբերություն 2003 թվականի ապրիլի 18-ին ընդունված՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 389-րդ հոդվածում, թեև այլևս չի գործածում «պրովոկացիա» տերմինը, սակայն դրա բովանդակային վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ միջազգային լարվածություն կամ պատերազմ հրահրելու կամ այլ պետության ներքին վիճակն ապակայունացնելու նպատակը քողարկելու նպատակով կարող է հարձակում իրականացվել որևէ սուբյեկտի վրա՝ հստակ գիտակցելով և ցանկանալով այն աղետալի հետևանքները, որոնք կարող են հաջորդել դրանց, ինչն էլ հետագայում միջազգային ատյանների կողմից օրինակ՝ պատերազմի առաջացման հանգամանքների շուրջ քննության ժամանակ կարող է ծառայել իրականությունը խեղաթյուրելու միջոց ու այդպես ծառայել հիմնարար միջազգային փաստաթղթերի պահանջների խախտումը թաքցնելու գործիք:

Առանձին կարևորություն է ներկայացնում նաև հանցագործության պրովոկացիայի՝ որպես արարքի՝ օբյեկտիվ կողմի հատկանիշների ուսումնասիրությունը:

Արդեն նշվեց, որ հանցագործության պրովոկացիան քողարկված մեթոդների կիրառմամբ ներգործության ձև է, սակայն, հատկապես պետք է պարզաբանել այն հարցը, թե արդյո՞ք հնարավոր է այն իրականացնել միայն գործողությամբ, թե նաև անգործության դրսևորմամբ:

Այս հարցում, մի շարք հեղինակների կողմից ձևավորված մոտեցման համաձայն, հանցագործության պրովոկացիան կարող է իրականացվել բացառապես ակտիվ գործողություններով⁹:

Բոլորովը տեսակետ է արտահայտել այն մասին, որ պրովակատորի կողմից հանցագործության մղելու պրոցեսն ակտիվ գործողություններով տարվող «աշխատանք» է, որն ամ-

аспекты : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Бабыч Светлана Анатольевна, Уфулва, 2006, էջ 21:

⁷ Տե՛ս ՀՀ քրեական օրենսգրքի 152-րդ հոդված:

⁸ Տե՛ս Բուլղարիայի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 98-րդ հոդված (<https://www.globalwps.org/data/BGR/files/Criminal%20Code.pdf>), Բելառուսի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 125-րդ և 126-րդ հոդվածներ (<https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=hk9900275>), Ուզբեկստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 155-րդ հոդված (<https://lex.uz/mobileact/111457> (10.09.2023թ.)):

⁹ Տե՛ս Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации: в 2 т. (постатейный) / А.В. Бриллиантов, Г.Д. Долженкова, Э.Н. Жевлаков и др.; под ред. А.В. Бриллиантова. 2-е изд. Москва.: Проспект, 2015, էջ 704, ինչպես նաև Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации (постатейный) / Т.Н. Борзенков, А.В. Бриллиантов, А.В. Галахова и др.; отв. ред. В.М. Лебедев. 13-е изд., перераб. и доп. Москва.: Юрайт, 2013, էջ 1069:

րապնդում է պրովակատորի մոտ հանցագործություն կատարելու վճռականությունը¹⁰:

Չնայած տեսությունում առկա վերը նշված մոտեցումների, առանձնակի ուշադրության է արժանի Ռուսաստանի Դաշնության քրեական օրենսգրքի 107-րդ հոդվածի (աֆեկտի վիճակում սպանության) վերաբերյալ մեկնաբանությունն առ այն, որ տուժողի կողմից հնարավոր է դրսևորվի պրովոկացիա, որը կարող է սպանությունն իրականացնողի մոտ առաջացնել հոգեկան խիստ հուզմունքի վիճակ, ի թիվս այլնի, այն իրավիճակում, երբ տուժողն անձի նկատմամբ ունեցած պարտականությունը չարամտորեն չի իրականացնում՝ փորձելով անձին մղել հանցագործության՝ այդպիսի փորձելով նաև խուսափել տվյալ պարտականության իրականացումից¹¹:

Կարելի է հիմնավորված համարել այդ մոտեցումը և ելնելով այն տրամաբանությունից, որ անձը վերջնանպատակ ունենալով խուսափել որևէ պարտավորությունից, կամ հստակ գիտակցել իր անգործությամբ անձի մոտ լարվածության մեծացումը կարող է վերջինիս գիտակցված ու կամովին մղելու իր նկատմամբ բռնություն կամ այլ կերպ հանցագործություն կատարելուն՝ իրեն վերածելով «հանցագործության զոհի»:

Եզրակացություն

Այսպիսով, ուսումնասիրության ենթարկելով հանցագործության պրովոկացիայի օբյեկտի հանդիսացող հարաբերությունների շրջանակը, կարող ենք փաստել, որ անկախ դրա մնասի ծավալների վերընթաց աճից, ընդհանրականն այն է, որ ցանկացած դեպքում նախևառաջ դրա գործադրմամբ մնաս է հասցվում արդարադատության շահին, որը դրսևորվում է իրական փաստերի խեղաթյուրմամբ, ուստի տվյալ արարքի անմիջական օբյեկտ է պետք համարել արդարադատության շահը:

Պետք է հաստատել, որ պրովոկացիայի արդյունքում հասցված մնասների ծավալները կարող են ներառել նաև այլ՝ քրեական իրավունքով պաշտպանվող օբյեկտներ, ինչի հիման վրա էլ առաջարկվում է պրովոկացիայի վերաբերյալ կանոնակարգումները, ինչպես նաև տեսական բնորոշումները չսահմանափակել միայն կատարված արարքի՝ բացառապես քրեական պատասխանատվության նախահիմքեր ստեղծելու նպատակով կամ սպառնիչ ցանկով:

Հարկ է արձանագրել, որ ցանկացած դեպքում պրովոկացիայի գործադրման հարցը որոշելու տեսանկյունից կանխորոշիչ է այն հոգեբանական ազդեցությունը, որը մյուս անձի մոտ վճռականություն է ստեղծում կատարելու հանցագործություն, այսինքն՝ առաջ է բերում հանցագործության պրովոկացիայի բաղկացուցիչ մաս հանդիսացող՝ հանցագործության մղելու գործոնը, հետևաբար առաջարկվում է հանցագործության պրովոկացիայի օբյեկտի կողմի կատարումը դիտարկել նաև անգործության եղանակով՝ պայմանով, որ այն պատճառահետևանքային կապի մեջ գտնվի անձի մոտ հանցագործություն կատարելու վճռականության ծագման հետ:

¹⁰ Болотова Е.О., Прикосновенность к преступлению : понятие, виды, ответственность : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Москва., 2011., էջ. 19:

¹¹ Ssu Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации от 13 июня 1996 года N 63-ФЗ <https://docs.cntd.ru/document/420368849> (10.09.2023 թ.):

Annotation. Provocation of a crime in criminal law is a complex and related phenomenon with various institutional structures of criminal law, which is the reason for putting forward often conflicting views about it, under such conditions, in terms of ensuring legal certainty, there is a need to comprehensively conduct appropriate in-depth research on the phenomenon in question.

In order to identify this phenomenon, as well as to be able to consider it as a crime, special importance is given to the study of its individual structural features.

In this context, it is important, from different points of view, to make the subject of research the circle of relationships that can be reached as a result of provocation of a crime, and taking into account its wide scope, to distinguish from them those relationships that are protected by the criminal law and directly cause damage to the mentioned phenomenon.

In addition, the question of how the provocation of a crime can manifest itself, in the context of which the possibility of committing the act in question with inaction is of special interest and legal significance, is subject to discussion.

By studying domestic and foreign experience, as well as identifying theoretical and practical problems, along with certain aspects that have already been formed, a comprehensive study of the topic creates the basis for putting forward new scientifically based theses and their justification.

Аннотация. Провокация преступления в уголовном праве является сложным и взаимодействующим с различными институциональными структурами уголовного права явлением, что и является причиной для выдвижения зачастую противоречащих друг другу точек зрения, в которых в плане обеспечения правовой определенности возникает необходимость всестороннего проведения соответствующих глубоких исследований вокруг данного явления.

В целях выявления данного явления, а также возможности рассматривать его как состав преступления, особое значение придается изучению его отдельных структурных особенностей.

В этом контексте придается важность с разных точек зрения сделать предметом исследования круг отношений, которые могут быть посягнуты в результате провокации преступления, и с учетом его широких сфер выделить из них те отношения, которые охраняются уголовным законом, непосредственно наносят ущерб упомянутому явлению.

Кроме того, подлежит обсуждению и вопрос о том, каким образом может проявиться провокация преступления, в контексте которой возможность совершения рассматриваемого деяния с бездействием представляет особый интерес и правовое значение.

Изучением внутригосударственного и зарубежного опыта, а также выявлением теоретических и практических проблем, наряду с уже сформировавшимися определенными аспектами, всестороннее исследование темы создает основу для выдвижения новых научно обоснованных тезисов и их обоснования.

Բանալի բառեր - Հանցագործության պրովոկացիա, օբյեկտ, օբյեկտիվ կողմ, քրեական իրավունք, օրենսդրություն, տեսություն:

Keywords: provocation of a crime, object, objective side, criminal law, legislation, theory.

Ключевые слова: провокация преступления, объект, объективная сторона, уголовное право, законодательство, теория.

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Մ. Մելիքյան, «Հանցագործության պրովոկացիայի բնորոշումը քրեական իրավունքում», «Օրենքի պատվար» գիտամեթոդաբանական ամսագիր, № 15, 2023 թ. մարտ, էջեր 88-100:

2. Бабыч С.А., Провокация взятки либо коммерческого подкупа: уголовно-правовые и криминологические

аспекты : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Бабыч Светлана Анатольевна, Մոսկվա, 2006, էջ 21:

3. Болотова Е.О., Прикосновенность к преступлению : понятие, виды, ответственность : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва., 2011., էջ. 19:

4. Бриллиантова А.В. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации: в 2 т. (постатейный) /2-е изд. Москва.: Проспект, 2015, էջ 704, Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации (постатейный) /

5. Лебедев В.М. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации (постатейный) / Т13-е изд., перераб. и доп. Москва: Юрайт, 2013, էջ 1069:

6. <https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=159328/> (10.09.2023թ.):

7. <https://www.arlis.am/> (10.09.2023թ.):

8. https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/ (10.09.2023թ.):

9. https://www.mjusticia.gob.es/es/AreaTematica/DocumentacionPublicaciones/Documents/Criminal_Code_2016.pdf (10.09.2023թ)

10. <https://www.globalregulation.com/translation/ecuador/3349985/comprehensive-criminal-code.html> (10.09.2023թ.)

11. <http://observatoriolegislativocele.com/en/Criminal-Code-of-the-Argentine-Republic-Law-11179/> (10.09.2023թ.):

12. <https://lex.uz/mobileact/111457> (10.09.2023թ.):

13. <https://www.globalwps.org/data/BGR/files/Criminal%20Code.pdf> (10.09.2023թ.):

14. <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=hk9900275> (10.09.2023թ.):

15. <https://lex.uz/mobileact/111457> (10.09.2023թ.):

Մելիքյան Մ. - ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի աշխատակազմի իրավական փորձաքննությունների ծառայության գլխավոր մասնագետի պաշտոնակատար, ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի քրեական իրավունքի ամբիոնի հայցորդ, էլ. հասցե՝ melikmelikyan1994@gmail.com:

Ներկայացվել է խմբագրություն 14.09.2023 թ., տրվել է գրախոսության 14.09.2023, երաշխավորվել է իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ Տ. Սիմոնյանի կողմից, ընդունվել է տպագրության 02.10.2023 թ.: